قەدە خانە کۆرپەلەییەکان

لە ماوەی هەشـــت ســـاڵی رابردوودا، حکومەتی ئەمریکا، ئەوەی رەت کردەوە، کـــە بودجە بۆ ئـــەو توێژینەوەیە نوێیە دابین بکات، کـــە یەکێك بوو لەتەکنیکە پزیشـــکییەکانی جیهـــان، کەچاوەڕێـــی ئایندەیەکـــی گرنگـــی لێدەکـــرا، ئـــەو توێژینەوەیەش بەکارهێنانی قەدەخانە کۆرپەلەییەکانی مرۆڤ بوو بۆ جێگرتنەوە و نوێکردنەوەی ئەو شانانەی کە لەلەشدا بەهۆی نەخۆشـــییەکانەوە یـــان بەهۆی کارەساتەوە زیانیان پێکەوتووە.

قەدەخانە کۆرپەلەییەکان، تایبەتمەندن لەبـــەر دوو هۆ، یەکێکیان هۆی زانســـتی و ئـــەوەی دیکەیـــان هـــۆی ئیتیکیە یان ئەخلاقی.

هۆی زانستییەکەی لەبەر ئەوەیە، کە ئەم قەدەخانانە، دەتوانن بگۆڕێن بۆهەر جۆرێك، لەجۆرەکانی لەشـــەخانەکان کە هەژمار ناکرێت.

هۆی ئەخلاقیش لەبـــەر ئەوەیە، کە کوشتنی کۆرپەلەکانی مرۆڤەو چارەنووسی ئەم کۆرپەلانە لەژێر پرسیاردان، چونکە هیچ ئایندەیەکیان نییە، کە زۆربەی جار لەرێگەی پیتین لە دەرەوەی لەش (منداڵی ناو شوشە IVF) ، بەرهەم دەهێنرێن .

کە ئەمەش شێواندن و تێکدانی ژیانی مرۆڤایەتییە کە جۆرج بۆش و لایەنگرانی زۆر پێی نیگەران بوون.

بـــەڵام باراك ئۆبامـــا، بەڵێنی ئەوەی داوە، کـــە دژی ئـــەم قەدەغەکردنە بێت کاتێك ئەم تەکنیکە پزیشکییە رووبدات ئەوا ئیتر پێویست ناکات ئەکادیمیەکانی ئەمریکا، ئیرەیی بە هاورێ نزیکەکانیان ببەن لە ئوستراليا، بەریتانیا، ئیسرائیل، ســـەنگافورەو کۆریـــای باشـــوور، کە لەم تەکنیکەدا هەنگاوی گەورەیان ناوە، بەڵام لەگـــەڵ ئەوەشـــدا، تا ئێســـتا چوارچێوە یاساییەکان دەســـتیان بە بەرێوەبردن و چاودێری کردن نەکردووە.بۆیە زۆر جار مەزاج دەیگۆڕێت.

یەکێك لـــە ئاماژەکانی ئـــەم گۆرانە ئەوەیـــە کە لـــە 23 ی کانونـــی دووەمی ئـــەم ســـاڵ (2009)، بەرێوبەرێتـــی خـــۆراك و دەرمان لەئەمریـــکا، مۆڵەتی

بەیەکەم ئەزموونی پزیشکی بەخشی، کە بنچینەی کارکردنی لەسەر قەدە خانە کۆرپەلەییەکانی مرۆڤە، کە ئەویش کۆمپانیای جیرۆن – ە کە بنکەکەی لەمیلانۆپارە لەکالیفۆرنیا.

جیرۆن توانی داوای مۆڵەت بکات، و FDA یش روخسەتی پێ بەخشی، چونکە قەدەغەکردنی هیچ سوودێك بە توێژینەوەکە، پێشکەش ناکات و وا دەردەکەوێت کە ئەمریکا، لەپشت کارکردن بێت لەسەر قەدە خانەکان.

ئەزموونی جیرۆن، بۆ چارەسەرکردنی ئیفلیجی – یە Paralysis کە هۆکارەکەشی لەئەنجامی زیان لێکەوتنی درکەپەتکەوە پەیدا دەبێت.

لەنێوان هەشت تا دە نەخۆش کە بەخەستی تووشی برینداربوونی درکەپەتك بووبن بۆی هەیە، لەئایندەدا، بەپێی ئەم ئەزموونە، درکە پەتکێکی یەکێك لەم سێ نەخۆشە نوێببێتەوە.

ئەگەر ئەم ئەزموونە یان ئەم توێژینەوەیە سەرکەوتووبێت، ئەوا ئەزموونێکی گەورەتر پیادە دەکرێت، کە بەهەمان ئاراستە دووبارە دەکرێتەوە.

ئەو دەرئەنجامەی توێژینەوەکانی جیرۆن دەیخەنەروو گۆڕینی قەدە خانە کۆرپەلەییەکانە بۆ ئەو خانانەی کە پێیان دەڵێن Oligo dendrocytes. ئەم خانانە لە دواییدا پێکهاتەیەك دروستدەکەن پێی دەڵێن کێفی مۆخێن Mylin sheath.

یەکێك لە مەترسیەکانی قەدەخانەکان، رەتکردنەوەیەتی لەلایەن سیستمی بەرگری لەشەوە، چونکە قەدەخانەکان لەلەشدا وەك تەنێکی بێگانە دەناسرێن، کەهاوشێوەی چاندنی ئەندامە لەلەشدا، لەبەر ئەوە وەرگرەکانی سستەمی بەرگری دەوروژێن و دەبنە هۆی تێکشاندنی ئەم تەنە بێگانەیە. هەرچەندە هەندێك کەس وابیردەوکەنەوە کەدەتوانن زاڵ بن بەسەر ئەم ئەستەمییەدا، بەڵام پێویستە بۆماوەی دوومانگ دەرمانەکانی دژە رەتکردنەوە Anti-rejection وەربگرن.

کۆمپانیای نێو دەوڵەتی قەدەخانە Isco لە ئوسینسد لە کالیفۆرنیا وای دادەنێت کەدەتوانێت کارێکی کارامە بکات، لەهەمان کاتیشدا بەشێوەیەکی شیاو مامەڵە لەگەڵ کێشە ئیتیکیلەکانی تێکدانی کۆرپەلەدا بکات.

ISCO رێگەیەکی دۆزیوەتەوە، بۆ بەرهەمهێنانی کۆرپەلەیەك وەك قەدەخانەکان لەهێکەیەکی نەپیتراو Unfertilised egg، ئەویش ئەوەیە کە هێلکەکە بەشێوەیەکی کیمیایی هاندەدرێت بۆ خولقاندنی کۆمەڵێك خانە، کە کۆرپەلەیەکی ناچالاکە (نەپیتراوە).

کینس ئەڵدەتێچ، بەرێوەبەری کۆمپانیای ISCO ئەوەی روونکردۆتەوە، کە ئەم کۆرپەلەیە، ناتوانرێت لەناو منداڵدانی ژندا بچێنرێت و منداڵ بەرهەم بهێنرێت، تەنها ئەوەندە نەبێت سیفەتی ئەم خانانە لەقەدەخانە کۆرپەلەییەکان دەچێت.

لەگەڵ هەر سوودێکی ئەخلاقی کەلەم بەدواداچوونەدا لەوانەیە لەهەمان کاتدا سودی پزیشکیشی هەبێت، چونکە ئەو قەدەخانانەی کەبەم رێگەیە (واتەرێگەی ISCO) خولقێنراون، تەنها یەك باوانیان هەیە، لەرووی بەرگرییەوە Immnnologically زۆر سادەترن لەقەدەخانە کۆرپەلەییەکان، بەمانایەکی دیکە هەمەجۆرێتی لە پرۆتینەکانیاندا زۆر سادەو بچووکە، ئەمەش هۆکاری رەتکردنەوە کەمدەکاتەوە.

دکتۆر ئەڵدر تیچ دەڵێت: نەبوونی جۆرایەتی مانای ئەنجامدانی کارێکی پراکتیکی دەگەیەنێت بۆ دروستکردنی بانکێك لەریزەکانی قەدەخانەکان، کەبۆی هەیەلەگەڵ هەمەجۆرە بەرگرییەکی مرۆڤدا، گونجاوبێت، هەروەك چۆن بانکی خوێن هەیە، کە گروپە جیاوازەکانی خوێنی هەڵگرتووە لە(O-B-A- ....هتد) و ئاڵوگۆڕکردنی قەدەخانەکان، لەوانەیە پێویست بەوەبکات کە رێکبخرێت لەرەفەدا.

نەخۆشییەکانی درکەپەتك تەنها حاڵەت نییە کە لەرێگەی قەدەخانەکانەوە چارەسەری بۆدەدۆزرێتەوە، چونکە هەردوو ISCO و پێشکەوتنی تەکنیکی خانە لە لۆس ئەنجلۆس، لەهەوڵی ئەوەدان، لەرێگەی خولقاندنی قەدەخانەکانەوە ئەو پرۆسەیە بوەستێنن کە پێی دەڵێن تێکچوونی ماکولەرMacular degeneration، کەدەبێتەهۆی نابینایی. ISCO پێیوایە، ئەم ئەزموونە لەم ساڵدا دەستی پێبکرێت و لەسەر مرۆڤ جێبەجێ بکرێت.

هەروەها قەدەخانەکان واپێشنیارکراوە، کە وەك رێگەیەك بۆ چارەسەرکردنی هەوکردنی جومگەکان و نۆرەدڵێ و نەخۆشی پارکینسۆن، سودیان لێ وەربگیرێت، سەرەرای ئەوەی کە چارەسەریشە بۆنەخۆشییەکانی درکەپەتك و نابینایی، بەمەش لەکۆی حاڵەتەکاندا دەتوانرێت وەك چارەسەرێك بۆ هەموونەخۆشییەکان دابنرێت.

لە ئینگلیزییەوە: ئیراد مەنۆچەر

سەرچاوە:

The Economist

Jan, 29th 2009